

LEARNING FROM CANBERRA

Australiens hovedstad Canberra er lige fra begyndelsen tænkt og planlagt som et nationalt symbolsk samlingspunkt for en tidligere koloni med spirende ambitioner om politisk og kulturel selvstændighed. Hvilken lære kan man uddrage af Canberras udvikling?

Af Boris Brorman Jensen

Canberra blev i første omgang indskrevet i den føderale konstitution i 1901, udskrevet som arkitektkonkurrence i 1912 og siden opført i et ubebygget område i neutral afstand til de to konkurrerende hovedbyer Melbourne og Sydney. Den har dog ikke haft nogen helt nem begyndelse. Først kom en verdenskrig, som trak på de nationale ressourcer, og to år efter at regeringen rykkede ind i byen i 1927, kom krakket i Wall Street og den efterfølgende depression. Så det var først efter Anden Verdenskrig, at der for alvor kom gang i Canberras vækst. I dag bor der omkring 320.000 i byen, hvoraf ca. 100.000 er ansatte i centraladministrationen og de forskellige regeringskontorer. Men selv efter de første 100 år har livet i byen stadig ry for at være præget af en bureaukratisk ånd, og der er et stykke vej endnu, før byen kan måle sig med de gamle australske storbyer.

Canberra ligger, ligesom Washington, i sit eget territorium kaldet Australian Capital Territory, ACT, ca. 300 km fra Sydney og 600 km fra Melbourne. Placeringen inde i landet godt og vel 150 km i lige linje fra østkystens bånd af bosættelser skulle på samme måde som Brasílias beliggenhed markere den nye føderale regerings bestræbelser på at føre koloniseringen videre, fra kysten ind i landet, og befæste den nye statsdannelse lidt nærmere hjertet af det enorme kontinent. Navnet Canberra er et aboriginal-ord, der betyder mødested, og selve navngivningen kan ses som en symbolsk gestus over for den oprindelige befolkning, der ikke altid overlevede de første møder med den engelsktalende kultur. Opavsretten til den australske natur er stadig et omtåleligt spørgsmål, og de fleste vil nok me-

ne, at Uluru, den enorme røde sten under den dybe blå ørkenhimmel, er Australiens symbolske midtpunkt. Men den institutionaliserede føderale selvforståelse hører afgjort hjemme i Canberra under flagposten på toppen af Capitol Hills græsbeklædte tag. Byen er måske ikke lige så velrenommeret som Washington, Brasília og Chandigarh, men hører ikke desto mindre med til den lille eksklusive gruppe af nyere politiske grundlæggelser, som er præget af en forholdsvis moderne arkitekturtradition. Canberras nationale institutioner forsøger ligesom Washingtons City Beautiful-tradition, Chandigarhs in situ-støbte udtryksfuldhed og Brasílias kompromisløst gennemførte internationale stil til at engagere en moderne arkitektur- og planlægningstradition, der kan tilbyde en demokratisk monumentalitet, som er kraftfuld uden at konnotere underdanighed.

Walter Burley Griffins Canberra

Den amerikanske arkitekt Walter Burley Griffin var manden, der i 1912 vandt arkitektkonkurrencen om „The Federal Capital City of Australia“. Konkurrenceforslaget blev indsendt i Griffins navn, men det var Marion Mahony Griffin, Walters hustru og partner, der var den grafiske hånd og ånd bag de helt enestående planer og perspektiver, som illustrerede projektet og gav forslaget den visuelle kraft. Situationsplanen eller „Commonwealth of Australia Federal Capital Competition: City and Environs“, som planen fra 1912 officielt hedder, er i sig selv et mageløst dokument. Hver eneste detalje i plantegningen fortæller sin egen arkitekturhistorie. Den røde skrift i top og bund kunne være Frank Lloyd Wrights signatur, og ånden fra Chicagoskolen er tydelig. Plantegningens jordfarvede nuancer danner en bund af landskabselementer. De tre bjergtoppe Mugga Mugga, Ainslie og Black Mountain lyser op og virker næsten tredimensionale. En dalsænkning gennemskæres af en flod og munder ud i en sø, hvis naturligt svungne bredder møder byen i et geometrisk greb. Sceneriet er forestillet, vandspejlet er arkitekttegnet med frihånd og passer, og symbolikken er næsten

Til højre: Plan og luftfoto over Canberra af Walter Burley Griffin og Marion Mahony Griffin, 1912.

Herunder: Canberra har verdens største og mest gennemrealiserede havebyplan med 12 millioner plantede træer.

The National Museum of Australia er tegnet af de australske arkitekter Aston Raggat McDougall og Robert Peck von Hartel Tretowan, 2001. Museet ligger yderst på Acton halvøen i den kunstige sø Burley Griffin.

Modsatte side: Federation Mall med den gamle parlamentsbygning, Lake Burley Griffin, Anzac Parade og Australian War Memorial i baggrunden ved foden af Mount Ainslie.

for åbenbar til at være sand. Ud af naturens figurlighed tegner sig konturen af en abstrakt forløsning. Vandstrømmen ender i et fosterlignende omrids! De landskabelige kardinalpunkter fikserer byplanens akser og indordner gadenettets system under sig. Selv det antydede Mercatornets videnskabelige geografi passer ind i den symbolske orden. Bjerge, søer, pladser og monumenter indgår i en polycentrisk pagt forbundet af veje, sigtelinjer og grandiose akser.

Griffin-parrets forslag repræsenterer absolut ikke et moderne rationale, der i ét objektivt greb binder byvisionen sammen til en helhed – en plan. Det er snarere udtryk for en original kunstnerisk kortlægning af landskabets forening med den menneskelige fornuft, samlet i ét værk. De to arkitekter var tydeligvis inspireret af den amerikanske transcendentalisme, som Ralph Waldo Emerson formulerede, optaget af ideerne om et organisk broderskab mellem det groede og det byggede, som Louis Sullivan forestillede sig, og opsat på at bygge videre på Frank Lloyd Wrights tanker om en arkitektur, som hverken var traditionsbebyrdet eller historicistisk, men alligevel loyal over for en 'naturlig' praksis.

De to Chicago-arkitekter flyttede til Australien efter at have vundet konkurrencen og gik i gang med at realisere deres planer, men samarbejdet brød sammen i 1920'erne pga. modvilje og politiske intriger, og Canberra fik ikke realiseret den oprindelige plan fra 1912. Men at byen bygger på Griffins ideer og parrets indflydelse er tydelig. Der er i dag en stigende bevidsthed om betydningen af Griffins plan, og der er lagt et stort stykke arbejde i at udbygge byen i deres ånd.

Verdens mest og mindst interessante by

Det er uden tvivl besværet værd, ikke mindst for arkitekter og byplanlæggere, at sætte sig ind i Canberras historie og studere Walter Burley Griffin og Marion Maughan Griffins delvise gennemførte visioner. Enhver med den mindste akademiske interesse i det urbane skal absolut tage til Canberra og ved selvsyn for-

nemme, hvordan byerne ville have set ud, hvis Louis Sullivans ideer om en organisk arkitektur og Ebenezer Howards „fredfyldte vej til reelle reformer“ havde slået igennem. Canberra er et skoleeksempel, en by lige efter bogen, og kendere af god byplanlægning priser dens kvaliteter. Unesco, der forvalter kataloget over verdens kulturarv, slår fast, at byen „repræsenterer et mesterværk af genial menneskelig kreativitet“.

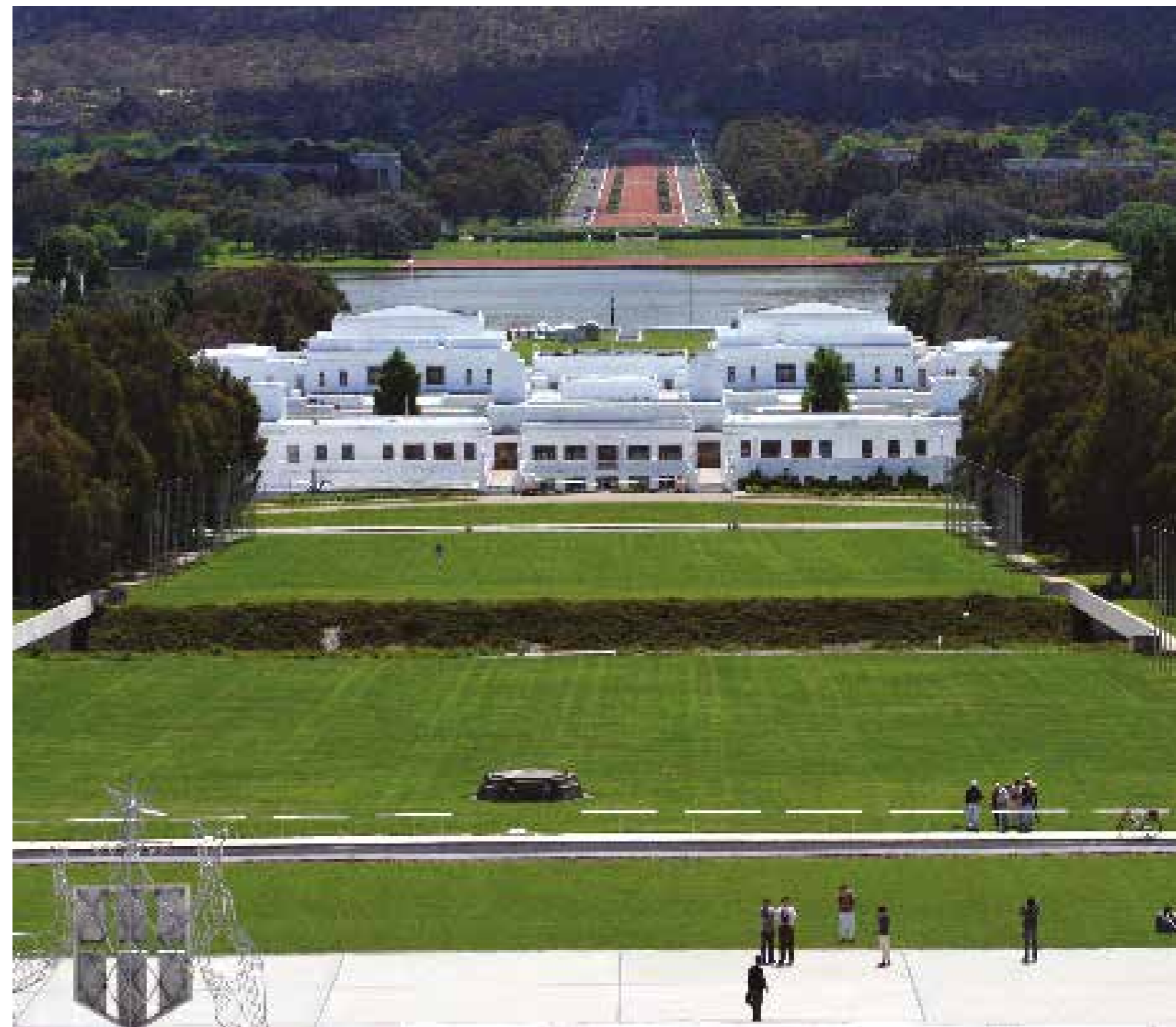
Det er afgjort svært ikke at komme til at lide af en litterær kærlighed til Canberra. Peter Hall, en af Amerikas ledende byplanhistorikere, skriver i sit referenceværk „Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century“, at Canberra er „i allerhøjeste grad stor, ståtelig, elegant og alligevel rolig. Den vil snart kunne måle sig med Washington som en af verdens store monumentale hovedstæder, et sigende vidnesbyrd om det kloge i at skabe langsomme hastværker [...] Canberra fuldfører den svære bedrift at være en af de sidste 'Cities Beautiful', og samtidig verdens største haveby“. Edmund Bacon den tidligere topdirektør for Philadelphia City Planning Commission har udtalt: „Jeg tror dybt og inderligt, at Canberra er blandt de største af menneskehedens bedrifter. Og må jeg sige, det mest underpromoverede stykke arkitektur jeg kender.“

At Canberra ikke promoveres, er imidlertid ikke helt korrekt. De føderale myndigheder markedsfører ivrigt byen som landets hovedstad og omdrejningspunkt for den australske nationalidentitet. Rigtig mange australiere tager på en opbyggelig valfart til byen, og mange turister lægger turen forbi Canberra hvert år for at se nationens institutioner og forevige Australiens 'ground zero' i et uforglemmeligt 'Kodak moment'. Standardturistturen til Canberra kan gøres på én dag og omfatter som regel: Guidede ture gennem Parlamentet og Nationalmuseet, fotosession på Queen's Terrace og i de forskellige parker, 'Embassy spotting' i bydelen Yarralumla og videre til Australian War Memorial – og måske en scenisk bustur rundt om Lake Burley Griffin.

Der er masser af opmærksomhed på Canberra, ikke mindst i medierne. Alle australiere må have set Canberra, om ikke selv så på tv. Det problem, som Edmund Bacon henviser til er, at Canberra trods de unikke monumenter og den helt enestående arkitekturhistorie har svært ved at slå igennem i den virkelige verden som en rigtig by. Canberra har i folkemunde og i de fleste guidebøger ry for at være lidt kedelig og alt for arkitekttegnet til at være rigtig sjov. Byen beskrives ironisk som en samling forskelløse forstæder i forgæves jagt på et centrum. Masser af græsplæner og rigeligt med træer alle vegne, men ikke noget egentligt byliv. Der er ingen atmosfære, byen mangler sjæl og spænding.

Det er som med cricket, det ser pænt ud, men hvis man ikke kender reglerne, er det svært at forstå forestillingen og næsten umuligt at hidse sig op over. Det er ikke, fordi turisterne og flokken af tilrejsende pilgrimme ikke værdsætter bedriften eller forstår at konsumere denne perle af en haveby. Den æstetiske symbolisme fortæres med stor iver, men det er svært at deltage i det monumentale og leve sig ind i sceneriet, medmindre myndighederne tilfældigvis har arrangeret en parade med luftballoner, et firesporet optog eller lignende. Byen er som skabt til at fastholde betydningsfulde begivenheder, der er udvalgt til at holde sammen på den kollektive forestilling om nationen, og den gør sig godt som moderne stilleben.

Den lidt kedelige side ved historien fortæller rejsearrangørerne, der markedsfører og reklamerer for byen, naturligvis ikke. De er tvunget til at finde spændingsmomenter i den elitære ensomhed og udfordringer i den stoiske ro, som hersker over byen. FJ Tours, der er en af de store aktører i promoveringen af Canberra til folket, skriver således i deres brochure for sæsonen 2005: „Canberra er en by designet til den digitale kameraentusiast, der er fotomuligheder over det hele og panoramaer designet til at teste dit fotografiske geni – tag et videokamera med.“ Og det er ironisk nok ikke helt forkert sådan indirekte at pege

Yderst til højre: Romaldo Giurgolas delvis nedgravede parlamentsbygning fra 1987.

på betydningen af Marion Mahony Griffins renderinger. Der udgår en stærk udstråling fra det monumentale sceneri, der vækker minder om de fabelagtige tegningers funklende skær, og der går muligvis en rød tråd fra Griffins prospekter for Canberra over den amerikanske mestertegner Hugh Ferriss til vore dages filmæstetik.

Men selv om byen er fotogen på den 'Star-War-Memorial'-agtige måde, så er det ikke helt nok. Byen mangler et script: Der er masser af tilskuere og statiske symboler, men ikke så megen action og bevægelse. Canberra er god til at huske, og det er interessant at tænke tilbage på, at den amerikanske arkitekturtradition, som Canberra er vokset ud af, ikke havde været igennem et futuristisk chok og ikke kendte til Eric Mendelsohns første eksperimenter med en dynamisk arkitektur. Det er ikke sikkert, at det er årsagen, som gør hele forskellen, men under alle omstændigheder viser historien, at der skal mere end loyale embedsmænd og dygtige arkitekter til for at skabe gode byer, og indtil videre lever Canberra et stille liv som et hengemt fotoalbum i den mere folkelige fortælling om byen.

En quasi kosmologi

Griffins plan til Canberra afspejler et idealistisk forsøg på at bryde ud af den aristokratiske byplanlægningstradition og bundet i en oprigtig tro på folkestyret og de moderne videnskabers landvindinger – i en gentleman's agreement med selve naturpagten. Den store plan til Canberra er udtænkt som et sandt humanistisk projekt, et program for det gode samfund, harmonisk indlejret i landskabet og

systematisk nedfældet i en sindrig nomenklatur af steder, bygninger og forbindelser. Hele konceptet går op i en sympatisk enhedsforestilling. Alting passer ind i et hermetisk koncept. Men selv om et af kritikpunkterne netop går på, at byen er for ny til at være god, så repræsenterer den bagvedliggende tankefigur faktisk noget førmoderne. Planen vidner om en tro på et geometrisk ordnet kosmos, der fejlagtigt slutter sig til, at den gode by kan geometriseres. Den tror, at den urbane atmosfære kan indkalkuleres som rationelle begivenheder, der kan styres af et fast system, at den smukke form har en god sammenhængskraft og at planmæssighed kan sikre etableringen af en sand orden. Foruden at være et eksempel på 'best practice' inden for byplanlægningen er Canberra et perfekt eksempel på, at den såkaldte modernistiske planlægning i virkeligheden aldrig var moderne – højst lidt teknologibegeistret!

Canberra har orden i gaderne, og principperne er skruet smukt sammen, men byen virker lige så mekanisk som sin verdensforståelse, og den urbane drivkraft er delvis udeblevet. Det er ikke helt lykkedes de idealistiske skabere at puste ånd ind i maskineriet, hvilket til stadighed er et af planlægningens store problemer. Den nutidige by er desværre alt for drilagtig og alt for gudeløs til at adlyde en skjult kosmologi. Byens kraft og vitalitet lader sig ikke oversætte til et fast system af manipulerbare tegn, som planlæggere og arkitekter frit kan flytte rundt på. Og et af de træk, der for mig at se er med til at gøre byen interessante, er netop deres uforudsigelighed, alle mellemrummene mellem det ordnede og

alle de vage terræner, hvor subkulturerne kan spire, og hvor samtiden kan finde og indlæse nye betydninger. Canberras problem er, at den er for færdigsyet, for overkodet og sluttet en fortælling til at nogen kan digte med.

Canberra er lige ved at være en temapark for Foucault-entusiaster. Magten er overrepræsenteret, og det er næsten umuligt at læse andet ud af tingene end det, autoriteterne har skrevet. Heri ligner den Disney World. Der er stort set ingen forskel på det, arkitekturen kan i sig selv, og det de bagvedliggende tegninger fortæller. Til byens forsvar kan man hævde, at den er alt for overbebyrdet. Canberra er planlagt som en arkaiserende omverdensforestilling, der skal tegne et idealistisk billede af Australien for hele verden. Canberra er et spejl, der på én gang skal se sig selv udefra som en refleksion af nationen og samtidig være sit eget midtpunkt.

Er der så en lære at uddrage af historien om Canberra? Ja, det tror jeg – for ud over at være interessant som alle tiders største haveby og showcase for konstruktionen af den australske nationalidentitet, er Canberra også tankevækkende som et generelt afsæt for forståelsen af den betydning, arkitekturen og planlægningen har for nye nationer og kulturfællesskabers bestræbelser på at definere en uafhængig kollektiv æstetik. Og fordi opgaven med at opfinde en fællesnævner for de materielle referencer i høj grad også vedrører de gamle nationalstater, som med globaliseringen og den stigende immigration er tvunget til at opfinde et rum, hvori forskellige kulturer har lige adgang og samme legitimitet til at opholde og udtrykke sig.